

Теорія та історія держави і права

УДК 340

Олена Богачова *

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ЗАКОНОДАВЧОЇ ІНІЦІАТИВИ
В УКРАЇНІ ТА ВІДПОВІДНИЙ ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

У статті досліджується стан реалізації інституту законодавчої ініціативи в Україні з метою виявлення найбільш проблемних та дискусійних питань в цій сфері. У контексті цих питань також наводиться відповідний зарубіжний досвід з метою пропозиції можливих шляхів вдосконалення вітчизняного законодавчого процесу.

Ключові слова: законодавча ініціатива, право законодавчої ініціативи, суб'єкти права законодавчої ініціативи, форми законодавчої ініціативи.

Богачева Е.В. Актуальные аспекты реализации права законодательной инициативы в Украине и соответствующий зарубежный опыт.

В статье исследуется состояние реализации института законодательной инициативы в Украине с целью выявления наиболее проблемных и дискуссионных вопросов в этой сфере. В контексте этих вопросов также приводится соответствующий зарубежный опыт с целью предложения возможных путей усовершенствования отечественного законодательного процесса.

Ключевые слова: законодательная инициатива, право законодательной инициативы, субъекты права законодательной инициативы, формы законодательной инициативы.

Bogachova O.V. Actual Aspects of the Realization of a Right to Legislative Initiative in Ukraine and Relevant International Experience.

This article examines the status of the implementation of the legislative initiative institute in Ukraine in order to identify the most problematic and controversial issues in the field. In the context of these issues the author provides the relevant international experience in order to suggest the possible ways to improve the national legislative process.

Keywords: legislative initiative, right to legislative initiative, subjects of the legislative initiative, forms of legislative initiative.

Законодавча ініціатива є початковою та однією із найважливіших стадій законодавчого процесу, яка значною мірою зумовлює його досконалість та ефективність.

Тому одним з ключових питань теорії законотворчості є комплексне дослідження сутності законодавчої ініціативи, зокрема, наукове визначення цієї теоретичної категорії, визначення її меж як стадії законодавчого процесу, обґрунтування суб'єктності права законодавчої ініціативи, аналіз порядку та форм реалізації цього права, встановлення юридичних наслідків такої реалізації з метою розробки, з врахуванням відповідного досвіду інших країн, рекомендацій щодо вдосконалення практики вітчизняної законотворчості.

Першим кроком на шляху розробки вищезазначених рекомендацій має бути визначення проблем в сфері реалізації інституту законодавчої ініціативи в Україні, що передбачає аналіз стану відповідної практики.

Дефініція поняття «законодавчої ініціативи» як права за його суб'єктністю, що міститься у статті 93 Конституції України – це елемент компетенції відповідних органів державної влади, реалізація якого тягне здійснення парламентом повноваження прийняти законопроект до розгляду і розглянути його у першому читанні [1]. Більш широке визначення наводиться у Законі України «Про закони і законодавчу діяльність в Україні», який прийнято Верховною Радою України 7 грудня 2000 р., але який не набув чинності у зв'язку з вето Президента України. Відповідно до ст. 18 цього закону законодавча ініціатива – це звернення суб'єкта права законодавчої ініціативи, визначеного Конституцією України, до Верховної Ради України стосовно прийняття нового закону, припинення чинності або зміни чинного закону, яке здійснюється шляхом подання проекту закону на розгляд парламенту.

Необхідною умовою реалізації права законодавчої ініціативи є визначення законодавством форм його реалізації [2]. Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» № 1861-IV від 10.02.2010 р визначає, що право законодавчої ініціативи здійснюється шляхом внесення до Верховної Ради: проектів законів, постанов; проектів інших актів Верховної Ради; пропозицій до законопроектів; поправок до законопроектів (п. 5 ст. 89). Крім того, окремо визначається виключне право Кабінету Міністрів на внесення проекту закону про Державний бюджет України, а також Президента України або Кабінету Міністрів України вносити проекти законів про надання згоди на обов'язковість міжнародних договорів України (п. 2-3 ст. 89).

Закон України «Про статус народного депутата України» у редакції від 01.10.2011 р. закріплює право законодавчої ініціативи за народними депутатами (ст. 11), яке реалізується у формі внесення до Верховної Ради України: законопроекту, проекту постанови, іншої законодавчої пропозиції (ст. 12).

У наведених нормативно-правових актах відображається множинність визначення форм здійснення законодавчої ініціативи. При цьому, законопроект одночасно розуміється і як проект закону, постанови, іншого акту Верховної Ради України, і як текст закону, і як загалом акт Верховної Ради. Узагальнюючи зазначене

стосовно визначення у текстах нормативних актів форм реалізації права законодавчої ініціативи, можна дійти висновку, що існує певна термінологічна неузгодженість щодо цього.

З нашої точки зору така неузгодженість походить від нормативної невизначеності поняття «законодавство», яке є похідним від поняття «закон», що, своєю чергою, є кореневою основою поняття «законодавча ініціатива».

Одним з проблемних та дискусійних питань, на якому акцентують увагу науковці, політичні діячі та представники громадськості, є визначення кола суб'єктів права законодавчої ініціативи.

Стаття 93 Конституції України закріплює право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України за Президентом України, народними депутатами України, Кабінетом Міністрів України та Національним банком України.

Визначений Основним Законом України перелік суб'єктів права законодавчої ініціативи є виключним, що означає, що будь-яка інша особа чи орган, група осіб не можуть безпосередньо вносити свої законопроекти до Верховної Ради України.

При цьому існують певні обмеження щодо компетенції суб'єктів права законодавчої ініціативи.

Так, відповідно до ст. 96 Конституції України ексклюзивним суб'єктом права внесення проектів законів про Державний бюджет України визначено Кабінет Міністрів України. На виконання цієї Конституційної норми спрямовані ч. 2 ст. 89 та ч. 2 ст. 148 Закону України «Про Регламент Верховної Ради», ч. 3 ст. 32 Закону України «Про Кабінет Міністрів», а також ч. 1 ст. 32 Бюджетного кодексу України.

Інше обмеження права законодавчої ініціативи стосується внесення на розгляд парламенту міжнародних договорів для надання останнім згоди на їх обов'язковість, а також проектів законів щодо денонсації міжнародних договорів. Відповідно до статей 89 та 202 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» суб'єктами внесення відповідних законопроектів до Верховної Ради України є Президент та Кабінет Міністрів України. Це правило кореспондує приписам ст. 7 Закону України «Про міжнародні договори», відповідно до яких саме ці органи розглядають пропозиції щодо схвалення договорів та внесення відповідних законопроектів до Верховної Ради, а також законопроектів про денонсацію міжнародних договорів України.

Існує ще одне обмеження на право законодавчої ініціативи за колом суб'єктів, йдеться про положення п. 20–21 ч. 1 ст. 106 Конституції України, відповідно до яких Президент України приймає рішення про оголошення воєнного чи надзвичайного стану або про оголошення окремих місцевостей України зонами надзвичайної екологічної ситуації. Відповідно до законів України «Про правовий режим воєнного стану», «Про правовий режим надзвичайного стану», «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» суб'єктом права законодавчої ініціативи є лише Президент України. Це право також закріплено ст. 184 – 185 Регламенту, де йдеться про виключне право Президента України вносити відповідні законопроекти на розгляд Верховної Ради України.

В контексті повноважень Президента України як суб'єкта права законодавчої ініціативи слід зазначити ще одну прерогативу, яка закріплена нормами Конституції України (ч. 2 ст. 93). Це спеціальне право Президента України визначати деякі законопроекти невідкладними та вимагати у зв'язку із цим від парламенту позачергово їх розглянути. У такий спосіб Глава держави отримує додаткову правомочність серед суб'єктів права законодавчої ініціативи, що полягає у впливі на черговість розгляду внесених законопроектів Верховною Радою України. Нажаль, не існує конкретизації зазначених норм Конституції, але відповідно до Рішення Конституційного Суду України у справі про позачерговий розгляд законопроектів від 28 березня 2001 р., такі законопроекти мають бути терміново включені до порядку денного сесії і розглянуті в пріоритетному порядку.

Законодавчо визначений склад суб'єктів права законодавчої ініціативи (що у сукупності складає 453 суб'єкти) нерідко піддається аргументованій критиці. При цьому, здебільшого аргументи ґрунтуються на наведені зарубіжного досвіду.

Здійснений об'єктивний комплексний аналіз зарубіжного досвіду свідчить про те, що коло суб'єктів права законодавчої ініціативи у різних державах доволі різняться і безпосередньо залежить від форми правління, прийнятої в тій чи іншій країні, та парламентських традицій.

У країнах з парламентарними формами правління суб'єктів права законодавчої ініціативи в більшості випадків двоє: окремі депутати і уряд. У Великобританії та інших країнах сфери впливу англійського права відповідне право формально зарезервоване тільки за парламентаріями, і члени уряду можуть вносити законопроекти лише як депутати. Проте, у парламентських монархіях країн Бенілюксу воно визнається також за главою держави. В цих країнах існує практика так званих тронних промов, коли глава держави на початку кожної сесії парламенту проголошує промову, в якій, по суті, містяться законодавчі пропозиції. Вони підлягають парламентському розгляду і тим самим започатковують законодавчий процес.

Коло суб'єктів права законодавчої ініціативи в країнах із змішаною (президентсько-парламентською) формою правління є ще ширшим, зокрема, у багатьох країнах Центральної та Східної Європи і в тих, що утворилися на терені колишнього СРСР, це право належить президентам. Надання права законодавчої ініціативи главі держави не є типовим для країн Західної Європи, хоча у таких напівпрезидентських республіках як Ісландія і Фінляндія глава держави наділений таким правом. Навіть у президентських республіках (США, держави Латинської Америки та Африки тощо) наділення глави держави правом законодавчої ініціативи сприймається неоднозначно і піддається критиці, виходячи з прийнятого тлумачення поділу влади як жорсткого та об'єктивного посилення його статусу [1, с. 235].

У федеральних країнах право законодавчої ініціативи належить також найвищим законодавчим органам суб'єктів федерації (ФРН, Росія, Мексика, Австрія), а в Італії, Фінляндії та інших країнах – найвищим органам влади автономних областей [3, с. 138]. У Швейцарії відповідним правом наділені кантони.

Коло суб'єктів права законодавчої ініціативи також може розширюватися за рахунок надання такого права представницьким органам. Наприклад, в Чехії – представницьким органам місцевого самоврядування [4, с. 169], а в Бразилії – органам громад.

Нетиповим явищем є наділення правом законодавчої ініціативи церкви у Фінляндії та Швеції, при цьому воно обмежується питаннями відання церкви. У Бразилії таке право надано органам громад та відповідним державним органам, до компетенції яких віднесено питання релігії.

Багато країн розширюють коло суб'єктів законодавчої ініціативи в парламенті, наділяючи відповідним правом комітети (комісії) та фракції. Так, в Австрії, Данії, Естонії, Латвії, Словаччині, Угорщині, Японії та інших країнах суб'єктами права законодавчої ініціативи визнані комісії (комітети) парламентів, в Естонії і Португалії – парламентські фракції. При цьому, в Аргентині, Бразилії, у США і на Філіппінах, а також в Австрії, Люксембурзі, Ісландії та Японії парламентські комітети (комісії) мають право законодавчої ініціативи з питань, які входять до їхньої компетенції.

У цілому ряді країн суб'єктами права законодавчої ініціативи проголошені палати парламенту. Звичайно це означає, що законодавча функція здійснюється представницьким органом. Однак, у деяких випадках законопроекти можуть бути внесені в нижню палату від імені верхньої палати парламенту (Росія). Як і в Росії, суб'єктом права законодавчої ініціативи є верхні палати парламентів в Австрії, Польщі, Чехії, Хорватії та ФРН [5, с. 532-533].

Найширше коло суб'єктів права законодавчої ініціативи встановлене в Італії, Росії, на Кубі і Швеції. В Італії до таких суб'єктів, крім уряду і депутатів, віднесені постійні комісії, парламентські фракції і в межах їхньої компетенції, консультативний орган при парламенті та уряді (Національна рада з питань економіки і праці), а також представницькі органи, створювані в областях. У Росії суб'єктами права законодавчої ініціативи є Президент Російської Федерації, Рада Федерації, члени Ради Федерації, депутати Державної Думи, Уряд Російської Федерації, законодавчі (представницькі) органи суб'єктів Російської Федерації, а також Конституційний Суд, Верховний Суд та Вищий Арбітражний Суд Російської Федерації з питань їх відання. За підрахунками В. Ю. Rogozina, у Російській Федерації нараховується 723 суб'єкти права законодавчої ініціативи [6, с. 17]. На Кубі таке право надано депутатам, Державній Раді, Раді Міністрів, комісіям Національної асамблеї народної влади, Національному комітету, Профцентру трудящих Куби та національному керівництву інших масових громадських організацій, Народному верховному трибуналу з питань здійснення правосуддя, Генеральній прокуратурі з питань її компетенції, а також не менш, ніж 10 тисячам виборців. У Швеції право законодавчої ініціативи належить уряду, депутатам парламенту, постійним комісіям, ревізорам та деяким іншим органам і посадовим особам [7, с. 55].

Аналізуючи зазначене, важко не погодитися з думкою професора Р.Ф. Васильєва, що формальне закріплення вельми багаточисельного переліку осіб, які наділені правом законодавчої ініціативи у низці країн (як, наприклад, у Республіці Куба), на практиці означає тільки номінальність такого права, зосередження реальних повноважень у глави держави або уряді [8, с. 186].

Тому дискусії щодо визначення оптимального кола суб'єктів права законодавчої ініціативи в Україні проводяться вже тривалий час і, на нашу думку, не безпідставно. Найактуальнішим є питання наділення Верховного Суду України правом законодавчої ініціативи. Слід зазначити, що відповідно до ст. 103 Конституції (Основного Закону) України 1978 р. (із змінами і доповненнями) Конституційному Суду України і Верховному Суду України належало право законодавчої ініціативи. При здійсненні цього права Верховний Суд України був безпосереднім учасником законодавчої процедури і повинен був разом з Верховною Радою України нести відповідальність за конституційність прийнятих законів.

Практика у Російській Федерації доводить, що суди дуже рідко використовують право законодавчої ініціативи, при цьому виключно з питань функціонування судової системи. У цьому контексті цілком зрозумілою є самообмежувальна позиція Конституційного Суду Російської Федерації. Якщо внесений Конституційним Судом законопроект буде прийнятий, то ні в якому разі не виключається можливість оскарження його конституційності. У такому випадку саме Конституційний Суд стає «суддею у власній справі» [9, с. 98-99].

Прихильники визнають, що необхідність позбавлення права законодавчої ініціативи Верховного Суду України зрозуміти важко [10, с. 290]. Найбільш активно повернення цього права Верховному Суду України відстоюють самі судді, зокрема, Голова Вищого господарського суду України у відставці, доктор юридичних наук, Д.М. Притика [11], а також інші науковці, зокрема, дослідники конституційно-правового статусу суб'єктів законодавчої ініціативи О.М. Мудра [12] та Т. Тополянська [13, с. 56-57], які пропонують повернути право законодавчої ініціативи Верховному Суду України, однак обмежити його питаннями відання.

Переконливі аргументи на користь надання права законодавчої ініціативи Верховному Суду України були наведені Радою суддів України у Зверненні до Президента України та Верховної Ради України від 9 лютого 2007 р. де зазначалося, що зважаючи на те, що Верховний Суд України узагальнює судову практику, відстежує зміни у суспільстві та виявляє недоліки існуючого законодавства, надання йому права законодавчої ініціативи на даному етапі державотворення сприятиме покращенню якості законодавства, а отже і підвищенню

гарантій прав та свобод людини, наповненню реальним, прикладним змістом конституційного принципу самостійності суду і незалежності суддів, та реалізації судової реформи в цілому [14]. На думку колишнього Першого заступника міністра юстиції Євгена Корнійчука, події останніх років засвідчили, що відсутність чіткої збалансованості гілок влади та належної взаємодії між ними призводить до негараздів як в суспільно-політичній, так і у правовій сфері. Однією з причин такої ситуації, є їх нерівність у правах, зокрема відсутність у судової гілки влади, яка є рівноцінною по важливості законодавчій і виконавчій владі, права подавати до Парламенту законопроекти [15].

Натомість, авторитетна думка відомих науковців В.М. Шаповала, В.І. Борденюка, Г.С. Журавльової, В.П. Тихого свідчить проти доцільності включення Конституційного Суду України та Верховного Суду України до переліку суб'єктів законодавчої ініціативи. Так, В.П. Тихий вважає, що надання права законодавчої ініціативи Конституційному Суду України та Верховному Суду України порушить конституційний принцип поділу влади. Інтереси верховенства права, захисту прав і свобод людини і громадянина, авторитету, незалежності, безсторонності і неупередженості суду свідчать про неможливість надання права законодавчої ініціативи Конституційному Суду України і Верховному Суду України [12, с. 132-134]. Крім того, право законодавчої ініціативи найвищого судового органу у системі судів загальної юрисдикції поставило б під сумнів неполітичний характер уповноваженої діяльності цього органу. Пропонуючи, зокрема, зміни до законодавства про судоустрій і судочинство, Верховний Суд України виступив би у ролі „судді у власній справі”, що не припустимо з огляду на природу правосуддя [16, с. 119].

Проте, слід зазначити, що відповідно до статті 125 Конституції України та п. 3 статті 17 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» № 2453-VI від 7 липня 2010 р. Верховний Суд України є найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції, який забезпечує однакове застосування законодавства судами, шляхом надання відповідних роз'яснень. Роз'яснення надаються у формі Постанов Пленуму Верховного Суду України, котрі базуються на узагальненні судової практики, аналізі законодавства, судової статистики та рішень, прийнятих Верховним Судом за результатами розгляду справ. Судді у своїй практичній діяльності враховують роз'яснення при розгляді конкретних судових справ.

Наразі судова гілка влади позбавлена права законодавчої ініціативи і приймає участь у процесі законотворення лише опосередковано – через парламентарів, воля яких не рідко є політично зумовленою. І це попри те, що саме судова гілка влади у процесі своєї діяльності застосовує закони, виявляє їх недоліки, визначає шляхи вдосконалення законодавчої бази. Натомість, маючи право законодавчої ініціативи, Верховний Суд України не залежатиме від позиції народних депутатів України, а самостійно вноситиме підготовлені професійними судьями законодавчі пропозиції.

Тому, на нашу думку, цілком аргументованою є позиція наділення найвищого судового органу правом законодавчої ініціативи, який мав би можливість самостійно, а не опосередковано вносити відповідні аргументовані, найнеобхідніші для оперативного правосуддя пропозиції щодо удосконалення законодавства до Верховної Ради. Адже суддівський корпус, знаючи як ніхто інший всі проблеми чинного законодавства, які виявляються під час правореалізації, можуть запропонувати найоптимальніші шляхи вдосконалення і матеріального, і процесуального законодавства.

Ще одним питанням, яке висвітлюється у спеціальній літературі, є доцільність існування права законодавчої ініціативи у Національного банку України. Аргументи на користь існування цієї норми можна знайти, наприклад, у дослідженні О.М. Мудрої. С.В. Назаренко [17] тощо. Протилежну позицію підтримують В.М. Шаповал, Г.С. Журавльова, В.І. Борденюк та інші науковці. Можна лише погодитися з їхньою думкою щодо недоцільності на сучасному етапі розвитку держави визначення Національного банку суб'єктом права законодавчої ініціативи. Крім того, вивчення зарубіжного досвіду не наводить прикладів існування аналогічної практики, за винятком Європейського Союзу, де надання Центральному Європейському банку статусу інституту ЄС з 1 грудня 2009 р. відповідно до Лісабонського договору передбачає наділення його правом законодавчої ініціативи. В умовах розвитку ЄС як інтеграційного об'єднання це цілком доцільно з огляду на активне формування зони євро в межах ЄС (наразі, з 27 держав-членів лише у 17 грошова одиниця – євро). Надання Національному банку України права законодавчої ініціативи було обумовлено аналогічними причинами – активне формування монетарної політики та запровадження національної грошової одиниці – гривні. Наразі, доречність збереження права законодавчої ініціативи за даним суб'єктом не є нагальною необхідністю і, на нашу думку, позбавлення НБУ права законодавчої ініціативи цілком відповідає сучасним реаліям. Крім того, це підтверджує практика. Так, з 2004 р. по 2010 р. Національний банк був позбавлений цього права і це ніяк не вплинуло на ефективність та якість законодавчого процесу.

Результати дослідження практики здійснення законодавчої ініціативи дозволяють констатувати, що залучення до законодавчої діяльності більш широкого кола суб'єктів, з одного боку, надає можливість забезпечити виявлення більш широкого спектра їх потреб і інтересів, тобто сприяє демократизації законодавчого процесу, а, з іншого боку, це не завжди відповідає принципу поділу влади та може мати ризики невинуватого лобіювання відомчих інтересів.

Список використаних джерел:

1. Шаповал В.М. Парламентаризм і законодавчий процес в Україні : Навч. посіб. / В.М. Шаповал, В.І. Борденюк, Г. С. Журавльова. – К.: Вид-во УАДУ, 2000. – 214 с.

2. Булаков О. Н. Законодательная техника и законодательный процесс в Российской Федерации (правила конструирования законов): Учебн. пособ. / О. Н. Булаков. – М.: Изд-во Московской гуманитарной академии, 2002. – 176 с.
3. Конституційне право зарубіжних країн / За заг. ред. В. О. Ріяки. – К.: Юрінком Інтер, 2002.
4. Георгіца А. З. Конституційне право зарубіжних країн / А. З. Георгіца. – Чернівці: Рута, 2001. – 431 с.
5. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Общая часть / Под ред. Б.А. Страшуна. – М., 1999.
6. Рогозин В.Ю. Правовая экспертиза законопроектов в Российской Федерации : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституционное право, государственное управление, административное право, муниципальное право» / В.Ю. Рогозин. – М., 1998.
7. Звягин Ю.Г. Парламент и регламент. Заметки журналиста / Ю.Г. Звягин // Журнал российского права. – 1997. – № 11. – С. 55.
8. Законодательный процесс. Понятие. Институты. Стадии: Научно-практическое пособие / Отв. ред. д.ю.н., проф. Р.Ф. Васильев. – М.: Юриспруденция, 2000.
9. Хабриева Т.Я. Концепция развития законодательного процесса / Т.Я. Хабриева // Концепция развития Российского законодательства / Под ред.: Т.Я. Хабриевой, Ю.А. Тихомирова, Ю.П. Орловського. – М.: Городец, 2004.
10. Ющик О.І. Теоретичні основи законодавчого процесу / О.І. Ющик. – К.: Парламентське вид-во, 2004. – 519 с.
11. Притика Д. М. Дискусійні проблеми судової реформи в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radnuk.info/statti/568-sud/14795-2011-01-19-02-58-53.html>
12. Мудра О.М. Конституційний статус суб'єктів права законодавчої ініціативи: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / О. М. Мудра; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2003. – 203 с.
13. Тополянська Т. Конституційно-правовий статус суб'єктів законодавчої ініціативи за українським законодавством / Т. Тополянська // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – 2007. – №77 – 78. – С. 56 – 57.
14. Звернення Ради суддів України до Президента України та Верховної Ради України від 9 лютого 2007 р.
15. Корнійчук Євген Надання ВСУ права законодавчої ініціативи значно поліпшить якість правосуддя [Електронний ресурс] / Євген Корнійчук. – Режим доступу: <http://blog.liga.net/user/jurclub/article/2614.aspx>
16. Тихий В.П. Актуальні проблеми повноважень Конституційного Суду України / В.П. Тихий // Вісник Академії адвокатури України. – 2010. – Число 2(18). – С. 132 – 134.
17. Назаренко С.В. Деякі проблеми права законодавчої ініціативи в Україні / С.В. Назаренко // Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. – 2011. – № 1. – С. 64 – 70.

* Богачова Олена Вікторівна – кандидат юридичних наук, заслужений юрист України, завідувача відділом теорії і практики законотворчої діяльності Інституту законодавства Верховної Ради України, директор Української школи законотворчості Інституту законодавства Верховної Ради України.

УДК 340.114.5

Юлія Козенко *

ПРАВОСВІДОМІСТЬ У РОЛІ ПРАОБРАЗНОЇ СУТНОСТІ ПОВЕДІНКИ ОСОБИ

Стаття присвячена дослідженню сутності явища правосвідомості, її ознак, структурних компонентів та функцій, у структурі поведінки особи.

Ключові слова: особа, поведінка, правосвідомість, праобраз, сутність.

Козенко Ю.О. Правосознание в роли прообразной сущности поведения лица.

Статья посвящена исследованию сущности явления правосознания, его признаков, структурных компонентов и функций, в структуре поведения лица.

Ключевые слова: лицо, поведение, правосознание, прообраз, сущность.

Kozenko Y.O. The Sense of Justice in the Role of Prototype Essence of Persons Behaviour.

The article is devoted to the research of phenomenon of sense of justice, it's signs, structural components and functions, in the structure of behaviour of the person.

Keywords: a person, a behaviour, a sense of justice, a prototype, an essence.

Доволі актуальною та неоднозначною, в межах сучасної правової думки, є проблема правової поведінки, а через її призму, й правосвідомості особи. Потреба у всебічному дослідженні інституту правової поведінки та